

A Research on Investigating the Trait Anxiety and Depression Levels of the Students with Learning Disabilities

M. Engin DENİZ* Zahide YORGANCI** Zümra ÖZYEŞİL***

ABSTRACT: The aim of this study was to investigate the depression and anxiety levels of the 9-14 year old students with learning disabilities with respect to some variables and to determine the relationship between the depression and anxiety levels of the students. The sample of this study consists of a total of 89 students of which 34 are female and 55 are male attending the special education classes of elementary schools in Konya. In this research to get information about the students and their families "Information Form", to determine the students anxiety level "State-Trait Anxiety Inventory for Children" and to evaluate the depression level of the students "Children's Depression Inventory" were used. According to the results of the study significant differences were found in children's depression and trait anxiety mean scores with respect to some variables such as gender, age, number of sibling, educational level of the parents, preschool education and the level of income.

Key Words: Anxiety, depression, learning disabilities

SUMMARY

Purpose and significance: "Learning Disabilities", with increasing experience over the past few decades in the field of special education, is growing worldwide. The definition of learning disabilities in DSM IV is as following: Learning Disabilities are diagnosed when the individual's achievement on individually administered, standardized tests in reading, mathematics, or written expression is substantially below that expected for age, schooling, and level of intelligence. The learning problems significantly interfere with academic achievement or activities of daily living that require reading, mathematical, or writing skills (Özsoy, Özyürek, ve Eripek, 1998). When we consider the role of anxiety and depression on personality and learning, we can say that students with learning disabilities appear to be at increased risk for severe depression and anxiety. So that it is important to determine the factors that have a significant impact on depression and anxiety levels of the children with learning disabilities, and it is also important for the preventative counseling and guidance interventions.

Methods: First of all, in order to constitute the sample of this study a list of 22 primary schools located in the center of Konya which have special education classes was taken from the Konya guidance and research centre. There were totally 317 students in these special education classes, 89 of which are diagnosed as LD, so that these 89 students constitute the sample of this study. This study examined the prevalence of depressive symptoms in a sample of public school elementary children age 9 through 14, 55 boys and 34 girls, identified as LD. In this research to get information about children and their families "Information Form" and to determine the anxiety levels of the children. "State-Trait Anxiety Inventory for Children" was used.

Results: According to the findings of the research significant differences were found between the depression and anxiety mean scores of the children with learning disabilities with respect to variables such as their gender, age, number of sibling, educational level of the parents, preschool education, the level of income. Another finding of the research indicates that there is a positive meaningful correlation between the depression and trait anxiety scores of the children ($r = .67, p < 0.001$).

Discussion and Conclusions: Trait anxiety and depression mean scores of the female students with learning disabilities are significantly higher than the male students' scores ($p < 0.05$). The depression and trait-anxiety levels of the students ages 12-14 are higher than the students ages 9-11. Significant differences were found between the depression and anxiety mean scores of the children with learning disabilities with respect to variables such as gender, age, number of sibling, educational level of the parents, preschool education, the level of income. In another finding of the research a positive meaningful correlation was found between the depression and trait anxiety scores of the children. According to these results in order to cope with anxiety and depression in students with LD practical implications applied in schools are suggested. To achieve this, counseling and guidance services, teachers and school directory should work cooperatively.

*Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Eğitim Bölümü, Kampus-Konya e-posta: engindeniz@selcuk.edu.tr

**Milli Eğitim Müdürlüğü, Anaokulu Öğretmeni.

***Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Doktora Öğrencisi.

Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma

M. Engin DENİZ* Zahide YORGANCI** Zümra ÖZYEŞİL***

ÖZ: Bu çalışma 9-14 yaş grubu öğrenme güçlüğü görülen öğrencilerin kaygı ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi ve kaygı ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Konya merkez ilköğretim okullarının özel alt sınıflarında bulunan, 34 kız ve 55 erkek toplam 89 öğrenme güçlüğü görülen öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada çocuk ve aileleri hakkında bilgi edinmek için “Bilgi Formu”, çocukların kaygı düzeylerinin belirlenmesinde “Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri” ve çocukların depresyon düzeylerini değerlendirmek amacıyla “Çocuklar için Depresyon Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon puan ortalamalarında cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, okul öncesi eğitim alma durumu ve ailenin gelir düzeyi değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Depresyon, kaygı, öğrenme güçlüğü

GİRİŞ

Özel eğitim alanında yeni bir grup yeni bir kavram olan “Öğrenme Güçlüğü” son yıllarda çok ilgi gösterilen bir kavram haline gelmiştir (Kırcaali-İftar, 1992). Zihinsel yetersizlikten kaynaklanmayan öğrenme güçlükleri ile ilgili çalışmalar oldukça yenidir. En yaygın bilinen adıyla “learning disabilities” normal zekâya sahip fakat okul başarısızlığı olan çocukların ebeveynleri tarafından 1960’lı yıllarda gündeme getirilmiş ve diğer yetersizlik durumları için var olan eğitim yasasında zamanla yerini almıştır (Şenel, 1998). Konunun öğrenme süreçlerindeki karmaşık yapısı problemin tanımlanmasından, problemin çözüme kavuşmasına kadar çeşitli zorluklar yaratmaktadır (Saenz, Fuchs, & Fuchs, 2005). Ayrıca zekâ bölümü puanı ya da görme keskinliği düzeyi gibi sayısal sembollerin kullanılmaması ve bu kategoriye giren çocukların çok farklı özellikte olması yaşanan zorlukları arttırmaktadır (Özyürek, 2003).

Günümüzde sayısız terim ve tanıma sahip olan öğrenme güçlüğü’nün DSM IV’deki (Diagnostic and Statistical annual of Mental Disorders) tanımı şöyledir: “Çocuğun bireysel ve standart test uygulaması sonucunda saptanan okuma, matematik veya yazılı anlatımı, yaşı, okuma durumu ve zekâ düzeyinden beklenen oranla oldukça düşüktür. Çocuğun öğrenme problemleri akademik başarısını veya okuma, matematik ya da yazma becerisi gerektiren günlük etkinliklerini olumsuz olarak etkilemektedir (Özsoy, Özyürek, ve Eripek, 1998). ABD’de 1968 yılında National Advisory Committee on Handicapped Children tarafından önerilen ve 1975 yılında özel eğitim yasasında (p.l. 94–142) yer alan öğrenme güçlükleri tanımı ise şöyledir: “Belirgin öğrenme güçlüklerine sahip çocuklar terimi sözel ya da yazılı dili anlama ya da kullanmayla ilgili temel psikolojik süreçlerin bir yada birkaçında bozukluklar olan; ve bu bozukluklara bağlı olarak dinleme, konuşma, okuma, yazma ya da matematiksel işlem yapma yeteneklerinde aksamalar görülen çocuklar anlamına gelmektedir.” (Özyürek, 2003). Türkiye’de en son 2551 sayılı tebliğler dergisinde yer almış ve şu şekilde tanımlanmıştır: “Yazılı ve sözlü dili anlamak ya da kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinden birinde ya da birkaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkati yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapmada yetersizlik nedeniyle bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesidir.” (Tebliğler Dergisi, 2003).

*Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Eğitim Bölümü, Kampus-Konya e-posta: engindeniz@selcuk.edu.tr

**Milli Eğitim Müdürlüğü, Anaokulu Öğretmeni.

***Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Doktora Öğrencisi.

Öğrenme güçlükleri değişik şekillerde sınıflandırılabilir. 1994 yılında yayımlanan DSM IV'e göre; **1. Okuma Bozukluğu (Dyslexia):** Bu bozukluk okurken atlama anlamı bozma, yer değiştirme, yavaş okuma, heceleme, anlamama şeklinde görülen bozukluğu ifade etmektedir. Disleksinin de iki farklı türü vardır: **a. Gelişimsel Disleksi:** Herhangi bir zeka sorunu olmayan bir kişi okuma yeteneğini hiçbir zaman kazanamazsa veya çok geç ve yavaş kazanırsa ve buna yol açan herhangi bir beyin hastalığı söz konusu değilse buna 'Gelişimsel Disleksi' denir. **b. Sonradan Edinilmiş Disleksi:** Okumayı öğrenmiş kişilerde beyin hasarına bağlı olarak ortaya çıkan okuma güçlüğüne 'Sonradan Edinilmiş Disleksi' denir. Okuma güçlükleri için nörologlar, aleksia terimini kullanmaktadırlar. Aleksia, daha çok kazanılmış bir bilginin yitimi anlamında kullanılırken disleksia ise okuma öğrenmesinin engellenmesi anlamlarını içermektedir. **2. Hesaplama Güçlüğü (Diskalkuli):** Hesaplama zorluğu ve hesap yapma zayıflığı için kullanılan bilimsel kavramdır. Sağlık örgütü diskalkuliyi; genel zekâ noksanlığı ya da yetersiz eğitimden dolayı açıklanamayan hesaplama becerilerinin kısıtlanması olarak tanımlar. **3. Yazma Güçlüğü (Disgrafi):** Yazma yeteneğinin kişinin yaşından zeka kapasitesinden ve eğitim düzeyinden daha düşük olma durumudur. **4. Başka Türü Adlandırılmayan Öğrenme Güçlükleri:** Bu gruptaki öğrenme güçlüklerinin temel özelliği akademik beceri bozukluklarının zeka geriliği, yetersiz eğitim ya da duygusal özürlerle açıklanamayan bozukluklardır (Bingöl, 2003; Ercan, 2001; DSM IV, 1994; Özsoy ve diğ., 1998).

Öğrenme güçlüğü görülen çocukların zeka kapasiteleri normal ya da normale yakın olmasına karşın kendilerinden beklenen başarıyı göstermemektedirler. Belirgin bir problemi olmayan bu çocuklar okul yaşantısının başından itibaren çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar (Saenz ve diğ., 2005). Bu çocukların bir bölümü görsel, işitsel zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden problemi olmayan çocuklar oldukları halde okuma, yazma, konuşma ve aritmetik alanların birinde veya tümünde güçlükler yaşayabilirler (Wong, 1998). Yaşanan bu güçlükler bir yandan çocukların okulda başarılı olmasına engel oluşturur, öte yandan başarısızlığın asıl nedeninin anlaşılmasından ötürü, hem çocuk hem de aile başarısızlıktan sorumlu tutulur (Rea, McLaughlin, ve Walter-Thomas, 2002). Örgün öğretimde zorlanan, kendini yaşatlarından farklı hissedilen, anne baba ve öğretmenleri ile ilişkileri bozulan çocukların kişilik gelişimlerinde de olumsuzluklar söz konusudur. Depresyon ve kaygı bozuklukları özgüvenin sarsılması ve benlik saygısının zedelenmesi gibi ikincil ruhsal sorunlar da yaşanan güçlükleri artırmaktadır (Erden, Kurdoğlu, ve Uslu, 2002). Normal zekaya sahip ancak okuma, yazma ve aritmetik becerilerinde gerilikleri olan bu çocukların daha sık kaygı bozukluklarını yaşadıkları belirtilmektedir (Saenz ve diğ., 2005). Kavale (2002), bu çocukların okul başarısızlığı nedeniyle sıklıkla depresyon belirtileri gösterdiklerini, kaygı ve endişe duygularını kontrol altına alamadıklarını vurgulamıştır. Özellikle okuma güçlüğü görülen çocuklarda anksiyete ve depresyon belirtilerine daha sık rastlanmaktadır (Heiman, 2004). Öğrenme güçlükleri sıklıkla ruhsal sorunlarla ve davranış bozukluklarıyla birlikte görülmektedir (Sharma, 2004).

Kaygı tehlikeyle baş edebilmek için uyum sağlayıcı bir mekanizma olarak görülen temel bir insan duygusudur. Bu duygu çok hafif tedirginlik duygusundan panik derecesine kadar farklı şiddet dozunda ortaya çıkabilmektedir. Bireyler arası ilişkilerden kaynaklanan güdüleyici ve ket vurucu etkileri bilinen kaygı çok boyutlu ve çeşitli duygularla birlikte yaşanan kaygı, kararsızlık duygusu korku ve geleceğe yönelik güvensizlik durumlarını içeren bir duygu olarak bireyin davranışları üzerinde etkili bir faktördür (Hatunoğlu, 1997; Köknel, 1995; Özusta, 1993).

Depresyon, toplumda en yaygın olarak görülen ve bununla beraber son derece ciddi sonuçlar doğurabilen bir ruhsal bozukluk olarak uzun yıllar yetişkin ve ergenler üzerinde araştırılmıştır (Uz-Baş, 2003). Depresyon o kadar yaygındır ki bazen psikiyatri alanının soğuk algınlığı olarak tanımlandığı olur (Blackburn, 1993). Depresyon mutsuz, disforik mizaç ve depresif görünümün günler ile haftalar arasında bir süre devam etmesi durumudur (Tüzün, 1993). Başka bir tanımla da depresyon terimi, bir duygusal duruma, bir semptomaya veya bir klinik sendroma işaret eden olumsuzluk durumudur (Watson ve Clark, 1995).

Depresyon, çocukların yaşamında çok önemli ve hayati etkiler yaratmaktadır. Bu etki okulda, evde arkadaşları ve aileleri ile birlikte kendini göstermektedir. Yakın zamana kadar depresyon gerçek bir hastalık olarak değerlendirilmemekle birlikte, çocukların depresyonu nasıl deneylediği niçin depresyona sürüklendiği ve onlara nasıl yardım etmek gerektiği gibi son derecede gerekli bilgiler ancak son 20 yılda yapılmış araştırmaların ürünüdür (Miller, 2002). Depresif semptomlar ev ya da okul değiştirme, yeni bir kardeşin doğumu, babanın iş ya da hastalık nedeniyle ayrılması ve akut hastalık veya ameliyat gibi yaşam olaylarının çocukların psikiyatrik bozukluklarında

tetikleyici etkenler olduğu saptanmıştır (Tüzün, 1993). Öğrencilere yönelik bulgular dikkate alındığında, çocuklardaki depresyonda sınıf, babanın çalışma durumu, gelir düzeyi, kardeş sayısı gibi demografik özelliklerle birlikte, ailede bir hastanın olması ve okul başarısı gibi faktörlerin de önemli etkenler olduğu belirlenmiştir (Tümekaya, 1999). Bu sonuçlar dikkate alındığında, okula başlama ve okul sürecinde çocuklarda depresyon belirtileri ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla öğrenme güçlüğü görülen çocuklarda da depresyon belirtilerinin yaşanma olasılığı, risk grubu olarak düşünüldüğünde, daha yüksek olabilir.

Çocukluk dönemindeki belli deneyimlerimiz ve bazı güncel yaşam olayları bizleri bu olaylara depresyona girerek tepki vermeye yatkın kılar. Olumsuzluğu aşırı bir şekilde vurgulayan düşünceleri, çocukluğumuzdan bu yana yaşamamız bizleri depresyona meyilli bireyler olarak kılmaktadır (Blackburn, 1993). Okul döneminde çocuk anne-baba ve büyüklerine karşı yenik düşerse okul hayatında başarısızlık yaşarsa çocukta inhibisyon denilen bir nevi sönüklük meydana gelecektir ki bu durum çocukta suçluluk duygusu ve depresyon geliştirecektir (Çakmaklı, 1997). Olumsuzluğu, başarısızlığı devamlı yaşayan öğrenme güçlüğü öğrencinin okul başarısızlığı, sosyal izolasyon ve duygusal gelişim sorunlarının olması onları daha depresif kılmaktadır (Morgan, 1989). Yapılan birçok araştırmada da akademik başarısızlıkları bulunan öğrenme güçlüğü gösteren öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin çok yüksek olduğu saptanmıştır (Gerede, 2002).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında kaygı ve depresyonun kişilik ve öğrenme üzerindeki rolü dikkate alındığında, öğrenme güçlüğü görülen çocuklarda kaygı ve depresyon belirtilerinin sık rastlanılan bir olgu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı ve depresyon düzeylerini etkileyen etkenlerin belirlenmesi önemli olmaktadır. Özellikle geleceğe dönük önleyici psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları açısından da önemli olduğu söylenebilir. Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

1. Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeyleri cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, çocuğun okul öncesi eğitim alma durumu ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2. Öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı ve depresyon düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturmada öncelikle, Konya Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nden merkez ilçelerde özel alt sınıfı bulunan 22 ilköğretim okulunun listesi alınmıştır. Bu ilköğretim okullarının özel alt sınıflarında toplam 317 öğrenci öğrenimine devam etmekte olup, bu öğrencilerin 89'una öğrenme güçlüğü tanısı konulmuştur. Dolayısıyla bu 89 öğrencinin tamamı çalışma grubunu oluşturmaktadır. Öğrenme güçlüğü tanısı konulan 9-14 yaş grubu öğrencilerin 34'ü kız ve 55'i ise erkek öğrencidir.

Veri Toplama Araçları

Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri

Öğrencilerin "sürekli kaygı" düzeyleri, Spielberger tarafından 9-12 yaş grubuna yönelik geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Özusta (1993) tarafından yapılan "Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri"nin "sürekli kaygı" alt ölçeği kullanılarak belirlenmiştir. Ölçeğin uyarlama çalışmaları 9-16 yaş grubunda uygulanabilirliğini göstermektedir. Envanterin uygulanması sırasında zaman sınırlaması yoktur, grup veya bireysel olarak uygulanabilir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında; kaygı bozukluğu tanısı almış grubun sürekli kaygı puan ortalamaları normal gruba göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sürekli kaygı ölçeğinin Cronbach alfa katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır. Altı hafta arayla 99 çocuk üzerinde ikinci uygulaması ile elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .65 olduğu görülmüştür.

Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Öğrencilerin depresyon düzeylerini ölçmek için Öy (1990) tarafından geliştirilen "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Toplam puanın

yüksek oluşu, depresyon düzeyinin ya da şiddetinin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için, 380 öğrenciye ilk uygulamadan bir hafta sonra ikinci kez uygulanmış ve test-tekrar test güvenilirliği .80 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması için, Çocuklar için Depresyon Ölçeği puanları ile Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği puanları arasında .61 korelasyon bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

İşlem

Araştırmanın başlangıç aşamasında Konya Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nden merkez ilçelerde özel alt sınıfı bulunan 22 ilköğretim okulunun listesi alınmıştır. Psikoz, otistik bozukluk, işitme görme engeli ve zekâ geriliği olan çocuklar çalışma dışı bırakılmıştır. Bu çocukların gelişim dosyaları, ruhsal dosyaları ve rehberlik servisinin tutmuş olduğu kayıtlar gözden geçirilerek kaygı ve depresyon tanısı almış çocuklar örneklem dışı bırakılmıştır. Bu gruplarda yer alan çocukların dışında, öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklar araştırma kapsamına alınmıştır. Konya merkezde özel alt sınıfı bulunan ilköğretim okullarına gidilerek görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sırasında öğretmen ve yöneticilere araştırma kısaca açıklanmış ve ölçeklerin hangi gün ve saatte nasıl uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Ölçek sınıflara uygulanmadan önce öğrencilere bu araştırmanın amacı ve verecekleri cevapların derslerini hiçbir şekilde etkilemeyeceği vurgulanmıştır. Uygulama sonuçlarının öğretmen, aile ve arkadaşları tarafından bilinmeyeceği ve gizli tutulacağı ifade edilmiştir. Öğrenciler samimi ve içinde buldukları durumu en doğru şekilde yansıtacak cevapları vermeleri için motive edilmeye çalışılmıştır. Ölçeğin her maddesinin cevaplandırılmasına çok dikkat edilmiş ve ortamın sessiz olmasına özen gösterilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde t testi, tek yönlü varyans analizi, Tukey testi, homojen olmayan gruplar için ise Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney-U Testlerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan istatistiksel analizler sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t
Kız	35	38.54	6.25	6.471 ***
Erkek	54	30.57	4.64	

*** $p < 0.001$

Cinsiyet değişkenine göre çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları incelendiğinde kız öğrencilerin puan ortalamaları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t
Kız	35	32.85	4.69	5.913 ***
Erkek	54	26.85	4.66	

*** $p < 0.001$

Tablo 2 incelendiğinde kız öğrencilerin depresyon puan ortalamaları 32.85, erkek öğrencilerin depresyon puan ortalamaları ise, 26.85 olarak hesaplanmıştır. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda

kız öğrencilerin depresyon puanları erkek öğrencilerin depresyon puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 3: Yaş Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Yaş Grubu	N	\bar{X}	Ss	t
9-11	44	31.06	4.90	-4.066***
12-14	45	36.28	7.01	

*** $p<0.001$

Öğrenme güçlüğü görülen 9–11 yaş gurubu çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları 31.06, 12–14 yaş grubu çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları 36.28 olarak hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır.

Tablo 4: Yaş Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Yaş Grubu	N	\bar{X}	Ss	t
9-11	44	27.45	4.77	-3.132***
12-14	45	30.93	5.67	

* $p<0.001$

Tablo 4 incelendiğinde 9–11 yaş grubu çocukların depresyon puan ortalamaları 27.45 iken, 12–14 yaş grubunun depresyon puan ortalaması 30.93 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre 12-14 yaş grubu çocukların depresyon puan ortalaması 9-11 yaş grubu çocuklardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 5: Kardeş sayısı Değişkenine göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeyine Ait Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X^2
Tek Çocuk	11	18.36	2	37.87*
2-3 Kardeş	46	37.48		
4-4'den fazla	32	64.97		

* $p<0.001$

Kardeş sayısı değişkenine göre öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı Kruskal Wallis Testi ile analiz edilmiştir. Kardeş sayısı değişkenine göre öğrenme güçlüğü olan çocukların sürekli kaygı puan ortalamalarında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür ($x^2=37.87$, $p<0.001$). Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U Testi uygulanmış sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeyine Ait Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	Tek Çocuk	2-3 Kardeş
Tek Çocuk	11		
2-3 Kardeş	46	Z=-2.518*	
4-4'den fazla	32	Z=-4.712***	Z=-4.767***

* $p < 0.05$, *** $p < 0.001$

Tablo 6 incelendiğinde, 2-3 kardeşe sahip olan çocukların sürekli kaygı düzeyleri, tek çocuk olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z = -2.518$, $p < 0.001$). 4-4'den fazla kardeşe sahip olan çocukların kaygı düzeyleri, tek çocukların ve 2-3 kardeşe sahip olan öğrenme güçlüğü görülen çocuklardan anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır ($z = -4.712$, $p < 0.001$; $z = -4.767$, $p < 0.001$).

Tablo 7: Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait N, \bar{X} , Ss Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	Ss
Tek Çocuk	11	23,72	4,40
2-3 Kardeş	46	27,71	4,46
4-4'den Fazla	32	33,25	4,47

Öğrenme güçlüğü görülen çocukların kardeş sayısına göre depresyon puan ortalamaları ve standart sapmaları tablo 7 'de verilmiştir. Buna göre en yüksek depresyon puan ortalaması 4 ve daha fazla kardeşi olan çocuklarda görülmüştür. Kardeş sayısına göre depresyon puan ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmış, sonuçlar tablo 8 'de verilmiştir.

Tablo 8: Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F
Gruplar Arasında	955.436	2	477.718	
Gruplar İçinde	1711.508	86	19.901	24.904***
Toplam	2666.944	88		

*** $p < 0.001$

Tablo 8 incelendiğinde, kardeş sayısı değişkenine göre çocukların depresyon puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir ($F = 24.904$, $p < 0.001$). Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey Testi yapılmış ve anlamlı çıkan sonuçlar tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait Tukey Testi Sonuçları

Kardeş Sayısı(I)	Kardeş Sayısı (II)	Ortalamalar Arası Fark	Standart Hata	P değeri
Tek Çocuk	2-3 Kardeş	-3.9901	1.4973	.25
	4-4'den fazla	-5.5326	1.5592	.000
2-3 Kardeş	4-4'den fazla	-5.5326	1.0269	.000

Tablo 9'da görüldüğü gibi 4-4'den fazla kardeşi olan çocukların depresyon puan ortalamaları tek çocuklar ve 2-3 kardeş olan çocuklardan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 10. Okul Öncesi Eğitim Alma Durumuna Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeyine Ait t Testi Sonuçları

Okul Öncesi Eğitim Alma Durumu	N	\bar{X}	Ss	t
O.Ö.E.aldı	39	30.10	4.45	-5.43*
O.Ö.E. almadı	50	36.52	6.64	

* $p < 0.001$

Araştırmada yer alan 89 öğrenciden 39'u okul öncesi eğitimi almış olup bu çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları 30.10 olarak hesaplanmıştır. Okul öncesi eğitimi almamış 50 çocuğun sürekli kaygı puan ortalaması ise 36.52'dir. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda okul öncesi eğitimi alma durumunun çocuklardaki kaygı düzeyini anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür. Bir okul öncesi eğitim kurumundan faydalanan çocukların sürekli kaygı düzeylerinin okul öncesi eğitim kurumuna gitmemiş olan çocuklara göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Tablo 11: Okul Öncesi Eğitim Alma Durumuna Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait t Testi Sonuçları

Okul Öncesi Eğitim Alma Durumu	N	\bar{X}	Ss	t
O.Ö.E.Aldı	39	25.87	4.76	-5.94*
O.Ö.E.Almadı	50	31.82	4.58	

* $p < 0.001$

Tablo 11'e göre okul öncesi eğitim alan öğrencilerin depresyon puan ortalaması 25.87; okul öncesi eğitimi almayan öğrencilerin depresyon puan ortalaması ise 31.82 olarak hesaplanmıştır. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda okul öncesi eğitimi almayan öğrencilerin depresyon puan ortalamaları okul öncesi eğitime devam edenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 12: Ailenin Gelir Düzeyine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeylerine Ait Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	X ²
500 TL'den az	26	61.00	3	
501-750 TL	29	55.10	3	36.74*
751-1000 TL	22	24.55	3	
1001 ve üzeri	12	23.42	3	

* $p < 0.001$

Öğrenme güçlüğü görülen çocukların ailelerinin gelir düzeylerine göre kaygı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı Kruskal Wallis Testi ile analiz edilmiştir. Ailenin gelir düzeyi değişkenine göre öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma saptanmıştır ($\chi^2=36.74$, $p < 0.001$). Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır.

Tablo 13: Ailenin Gelir Düzeyine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı Düzeylerine Ait Mann Whitney _U Testi Sonuçları

Ailenin Gelir Düzeyi	500 TL'den az	501-750 TL	751-1000 TL	
500 TL'den az	26			
501-750 TL	29	Z=-1.023		
751-1000 TL	22	Z=-4.545***	Z=-4.217***	
1001 ve üzeri	12	Z=-4.297***	Z=-3.808***	Z=-0.363

* $p < 0.001$

Aile gelir durumu değişkenine göre 500 TL ve daha az geliri olan ailelerin çocuklarının sürekli kaygı puan ortalamaları, gelir düzeyi 751-1000 TL ve 1001 ve üzeri olan ailelerin çocuklarının kaygı puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan aylık geliri 501-750 TL olan ailelerin çocuklarının sürekli kaygı puan ortalamaları, gelir düzeyi 751-1000 TL ve 1001 ve üzeri olan ailelerin çocuklarının sürekli kaygı puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 14. Ailenin Gelir Düzeyine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine ait N, \bar{X} , Ss Sonuçları

Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	Ss
500 TL'den az	26	32,50	4,94
501-750 TL	29	31,41	4,02
751-1000 TL	22	25,00	4,37
1001 ve üzeri	12	24,50	3,31

Tablo 15: Ailenin Gelir Düzeyine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Düzeylerine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F
Gruplar Arasında	1078.409	3	359.470	
Gruplar İçinde	1588.534	85	18.689	19.235*
Toplam	2666.944	88		

* $p < 0.001$

Tablo 15 incelendiğinde aile gelir düzeyine göre öğrenme güçlüğü görülen çocukların depresyon puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir ($F=19.235$, $p < 0.001$). Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey Testi yapılmış ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 16: Ailenin Gelir Düzeyine Göre Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Depresyon Puanlarına Ait Tukey Testi Sonuçları

Aile Gelir Düzeyi	Aile Gelir Düzeyi	Ortalamalar arası fark	Standart Hata	P değeri
	501-750 TL	1.0862	1.1676	.789
500 TL'den az	751-1000 TL	7.5000	1.2523	.000
	1001 ve üzeri	8.0000	1.5087	.000
501-750 TL	751-1000 TL	6.4138	1.2223	.000
	1001 ve üzeri	6.9138	1.4839	.000
751-1000 TL	1001 ve üzeri	0.5000	1.5514	.988

Tablo 16 incelendiğinde gelir düzeyi 500 TL'den az olan ailelerin çocuklarının depresyon puan ortalamaları, 751-1000 TL ve 1001 ve üzeri geliri olan ailelerin çocuklarının depresyon puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. 501-750 TL gelir düzeyi olan ailelerin çocuklarının depresyon puan ortalamaları 751-1000 TL ve 1001 ve üzeri gelir düzeyine sahip ailelerin depresyon puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0.001$).

Tablo 17: Depresyon ile Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki

Depresyon	Kaygı
	.67***

*** $p < 0.001$

Tablo 17’de öğrenme gücüğü görülen çocukların depresyon puanları ile sürekli kaygı puanları arasındaki korelasyon sonuçları verilmiştir. Öğrenme gücüğü görülen çocukların depresyon puanları ile sürekli kaygı puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p < 0.001$).

TARTIŞMA VE YORUM

Öğrenme gücüğü görülen kız çocuklarının sürekli kaygı puan ortalamaları, öğrenme gücüğü görülen erkek çocukların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Dew, Galassi ve Galassi, (1983) araştırmalarında hesaplama gücüğü çeken çocukların kaygı düzeylerinin kızlarda daha yüksek olduğunu belirttiği çalışması bizim çalışmamızı destekler niteliktedir. Toros ve Tataroğlu ‘nun (2002) öğrenme gücüğü görülen çocuklarda kaygı ve depresyon düzeylerini belirlediği çalışmasında cinsiyete göre öğrenme gücüğü görülen çocukların kaygı düzeylerinin farklılaştığı ve kızların durumluk kaygı düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulgusuyla desteklenmektedir. Öy (1990) tarafından yapılan çalışmada ise çocukların kaygı puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Heiman (2004) öğrenme gücüğü görülen çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı, kızlar ile erkeklerin kaygı düzeylerinin farklılık göstermediği bulgusuyla çelişmektedir.

Araştırma sonucunda, öğrenme gücüğü görülen çocukların cinsiyet değişkeni açısından, depresyon puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu belirlenmiş ($p < 0.05$) ve kızların depresyon puan ortalamaları erkeklerden yüksek olduğu saptanmıştır. Lefkowitz ve Tesiny (1985) yaptıkları çalışmada, öğrenme gücüğü görülen çocukların depresyon puanlarında kızların erkeklerden yüksek olduğu görülmüş ancak istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Uz-Baş (2003) çocukların akademik başarı düzeyleri ile okul uyumu ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlediği çalışmasında kız öğrencilerin depresyon puanlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu bulgusuyla araştırma bulgusu tutarlılık göstermektedir. Gere (2002), ilköğretimde okuyan akademik başarısızlıkları bulunan çocukların depresyon puanlarının yüksek olduğunu ve kızların erkeklerden daha çok depresif belirti gösterdiğini belirttiği çalışması da bizim çalışmamızı destekler niteliktedir. Miller (2002) ergenlik çağına giren ve okul başarısızlığı gösteren kız çocuklarının aynı yaş grubu erkeklere göre depresyon puanlarının yüksek olduğunu belirttiği çalışmasıyla da desteklenmektedir. Kızların erkeklerden önce ergenlik dönemine girmeleri, onların başa çıkması gereken sorunlarla erkeklerden önce yüzleşmelerine neden olmaktadır. Ergenlik döneminde yaşanması olası sorunlar dikkate alındığında, ergenler bu dönemde depresyon duygusunu daha yoğun yaşayabilmektedirler. Öğrenme gücüğü görülen çocukların kendine özgü baş etmeleri gereken sorunlarda eklendiğinde bu dönem riskli bir dönem haline dönüşmektedir. Dolayısıyla bu dönemde kızlar erkeklerden daha fazla depresyon duygusu yaşayabilmektedirler.

Öğrenme gücüğü görülen çocukların kaygı ve strese karşı verilen tepkilerinde cinsiyet açısından farklılıklar olduğu Londra Ulusal Çocuk Bürosunun 28 sayılı 1978 bülteninde de belirtilmektedir. Bu bültende kızların stres karşısında daha çok kaygı ve çökkünlük gösterme eğiliminde oldukları belirtilmektedir. Araştırmanın öğrenme gücüğü görülen çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyet göre farklılaştığı bulgusu bu bültendeki bulguyla tutarlılık göstermektedir. Araştırmada öğrenme gücüğü görülen kız çocuklarının kaygı düzeylerinin öğrenme gücüğü görülen erkek çocuklarından daha yüksek çıkmasını kızların daha duygusal bir yapıya sahip olması ve erkeklerden daha önce ergenlik çağına girmesiyle açıklanabilir. Ayrıca kızların gelişimlerinin doğal bir sonucu olarak erkeklerden daha duygusal, daha karamsar, olumsuz yaşam olayları karşısında daha zayıf ve yetersiz oldukları düşünülürse 12–14 yaşlarında ergenliğe girmiş olan kız çocukların kaygı ve depresyon puan ortalamalarının yüksek çıkması beklenen bir sonuçtur (Hatunoğlu, 1997).

Yaşa göre öğrenme gücüğü görülen çocukların kaygı düzeylerinde ise 9-11 yaş grubu çocukların sürekli kaygı düzeyleri 12-14 yaş grubu çocukların sürekli kaygı düzeylerinden düşük

bulunmuştur. Toros ve Tataroğlu (2002) öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı düzeyini etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak yaş değişkenini göstermekte ve çocukların yaşlarının artması ile kaygı düzeylerinin yükseldiğini belirtmektedir. Elde edilen bu sonuç bizim çalışmamızla uyumludur. Kavale (2002) yapmış olduğu çalışmada öğrenme güçlüğü görülen çocukların yaşları ile kaygı düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit ettiği çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Uz-Baş (2003) yaptığı araştırmada çocukların depresyon düzeyleri ile yaşları arasında pozitif korelasyon bulmuştur. Avcı, Aslan ve Alparslan (1996) öğrenme güçlüğü olan çocuklardan ortaokula giden çocukların ilkökula giden çocuklardan daha çok depresif belirti gösterdiklerini belirtmektedir. Diğer taraftan, Gerede (2002) ilköğretimde okuyan ve akademik başarısızlıkları bulunan çocukların yaşa göre depresyon belirtilerinin ve düzeylerinin değişmediğini saptamıştır.

Kardeş sayısına göre çocukların sürekli kaygı düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Kardeş sayısı arttıkça çocukların kaygı düzeyleri anlamlı düzeyde yükselmektedir. Sharma (2004) yapmış olduğu araştırmasında kardeş sayısı kaygı düzeyini etkilediği tek çocukların kaygı düzeylerinin 2 ve daha fazla kardeşi olan çocuklardan anlamlı düzeyde düşük olduğu bulgusuyla desteklenmektedir. Toros ve Tataroğlu'nun (2002)'de yaptığı araştırmasında kardeş sayısı ile kaygı arasında pozitif yönlü korelasyonlar saptadığı çalışmasıyla da araştırma bulguları tutarlılık göstermektedir. Diğer taraftan Kavale (2002) yapmış olduğu araştırmasında kardeş sayısının öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı düzeylerini etkilemediğini belirlemiştir. Kardeş sayısı değişkenine göre öğrenme güçlüğü görülen çocukların depresyon düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı ve kardeş sayısı yükseldikçe depresyon puan ortalamalarının da arttığı gözlenmiştir. Avcı, Aslan ve Alparslan (1996) öğrenme güçlüğü gösteren tek çocuklardan depresyon puan ortalamasının 2 ve daha fazla kardeşi olanlara göre anlamlı düzeyde düşük olduğunu belirttiği çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Yüksek (1999) çalışmasında DEHB olan çocukların depresif belirtilerini incelemiş ve kardeş sayısı ile depresyon düzeyleri arasında negatif yönlü ilişkiler bulmuştur. Bu bulgular araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Kardeş sayısının fazla olması ailelerin çocuklarına ayıracakları zaman açısından sorunlar yaratabilir. Özellikle öğrenme güçlüğü görülen çocukların daha fazla ilgi gösterilmesi gereken riskli grup olduğu düşünüldüğünde, ailelerinin yeterince kendilerine zaman ayırmadıkları duygusu, bu çocuklarda kaygı ve depresyon duygusunu daha yoğun yaşamalarına neden olabilir. Bunun sonucunda kıskançlık, öfke ve karamsarlık gibi duygular daha çabuk ortaya çıkabilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda, okul öncesi eğitime devam eden öğrenme güçlüğü görülen çocukların, sürekli kaygı ve depresyon puan ortalamaları okul öncesi eğitimden yararlanmayan çocuklardan düşük çıkmıştır. Bu sonuçlar okul öncesi eğitimin çocukların gelişimlerine olan katkılarının önemli bir göstergesi sayılabilir. Kişilik özelliklerinin oluşmasında ilk çocukluk yaşantılarının etkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar ve kuramlar dikkate alındığında okul öncesi eğitimin bütün çocukları kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir. Okul öncesi eğitim çocukları ana-babaya bağımlı olmaktan kurtaran, yaratıcılıklarının ortaya çıkmasına olanak sağlayan okul öncesi dönemde çocukların bedensel, zihinsel ve toplumsal yönden gelişmeleri bir bütün olarak sağlanmaktadır. Ayrıca, bu dönem çocuğun anadilini geliştirdiği ve oyun yoluyla toplumsallaştığı dönemdir (Gediköglü, 2005). Dolayısıyla bu araştırmada da okul öncesi eğitimin öğrenme güçlüğü görülen çocukların gelişimlerine olumlu katkı yaptığı görülmüştür.

Araştırma bulgularına göre ailenin gelir düzeyi öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerini anlamlı düzeyde etkilemektedir. Alt sosyoekonomik düzeyde bulunan çocukların sürekli kaygı ve depresyon puan ortalamaları üst sosyoekonomik düzeyde bulunan çocuklardan anlamlı düzeyde yüksek çıktığı gözlenmiştir. Sharma (2004) üç farklı düzeydeki öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı puanlarında farklılıklar görüldüğünü alt sosyo ekonomik seviyedeki çocukların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu şeklindeki bulgusu araştırma bulgusunu desteklenmektedir. Avcı, Aslan ve Alparslan (1996) öğrenme güçlüğü görülen çocuklardan alt sosyoekonomik düzeyde bulunan çocukların depresyon düzeylerinin yüksek olduğunu belirttiği çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Yüksek (1999) çalışmasında üst sosyoekonomik düzeyde bulunan çocukların kaygı ve depresyon puanlarının düşük olduğu çalışmasıyla desteklenmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeyde ailelerin ilgi ve eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle çocuğun bedensel ve ruhsal ihtiyaçları tam olarak karşılanmamaktadır. Yine alt gelir düzeyinde ebeveynlerin çocuklarından beklentileri, iç kontrolü, girişimi, merak duygusu, konuşma ve ifade yeteneği, kendine güven ve özerkliğin gelişimi engelleyecek nitelikte itaat ve bağlılık değerlerine yönelik olabilmektedir. Düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde karı koca ve çocuklarla ilişkilerde

baba otoritesi hakimdir. Çocuğun eğitiminde fiziksel ceza, azar gibi olumsuz tekniklere sıkça başvurulur. Bu durum çocuğun benlik saygısını zedeler kaygı ve depresyon riskini artırır. Orta ve üst gelir düzeyindeki ebeveynlerde ise çocuğun benlik gelişimine uygun beklentiler söz konusudur. Bu durumda da çocukların duygusal ve ruhsal gelişimleri daha sağlıklı olacaktır. Sosyoekonomik durumun yetersiz olması ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamamasına, hayattan tatmin olamamaya da neden olabilmektedir. Bu da aile ilişkilerine gerginlik, sinirlilik, sebatsızlık, tedirginlik şeklinde yansıyor kaygı ve depresyonun oluşmasına neden olabilmektedir. Ekonomik, çevresel ve kültürel faktörler çocuğun okuma gelişimini de önemli düzeyde etkiler. Düşük sosyoekonomik düzeydeki çocuklarda gelişimsel disleksiye daha sık rastlandığı bilinmektedir (Bingöl, 2003).

Öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı puanları ile depresyon puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu sonuca göre kaygı düzeyinin yüksek olması çocukların depresyon düzeylerinde de artışa neden olduğu söylenebilir. Toros ve Tataroğlu (2002) yapmış oldukları araştırmalarında, DEHB olan çocukların depresyon düzeyleri ile kaygı puanları arasında pozitif yönlü bir korelasyon saptamışlardır. Kaygı, endişe, gerginlik, daralma, huzursuzluk, sıkıntı ve tedirginlik halidir. Bu belirtilerin çoğu depresyonun tanımı ve belirtileri açıklanırken de kullanılmaktadır. Psikiyatrik hastalıkların beraberinde mutlaka kaygı gözlenmektedir. Kaygı bozuklukları yaşayan insanlar ciddi anlamda hayattan zevk alamayan kişilerdir. Kaygı seviyesi yüksek kişiler aynı zamanda aşırı hassas ve gergin olmaya yatkındırlar, ancak öfke ve saldırganlıktan çok endişeli ve depresif bir duygu durum içindedirler. Ruhsal sorunların gündeme geliş sürecine bakıldığında önce sorun kaygı olarak başlıyor ve sonra depresyon geliyor onunda sonucunda obsesyonlar meydana gelebiliyor (Avcı ve diğ., 1996). Dolayısıyla kaygı ve depresyon karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen kavramlardır.

Araştırma sonuçları göz önüne alındığında öğrenme güçlüğü hakkında ailelerin ve eğitimcilerin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışmaları yapılabilir. Öğrenme güçlüğü görülen çocukların kaygı ve depresyon düzeylerinin azaltılmasına yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yoğunlaştırılabilir. Bu çalışmalar çocukların öğrenme problemlerine önemli katkılar sağlamanın yanında, duygusal olarak da daha sağlıklı olmalarına yardımcı olunabilir. Öğrenme güçlüğü görülen çocuklara ilişkin yurtiçi araştırmalar yeterli düzeyde değildir. Konuya ilişkin araştırma sayısının artması ve bu araştırmada elde edilen bulgular öğrenme güçlüğünün tanı, eğitim ve tedavisinde psikolojik danışmanlara, anne- baba ve öğretmenlere ve öğrenme güçlüğü görülen bireylere katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı (DSM IV)*(Çev.ed.: E. Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Avcı, A., Aslan, H., ve Alparslan, N. (1996). Çocuk psikiyatrisine başvuran olgularda depresif bulgular. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 21(3), 137-141.

Bingöl, A. (2003). Ankara'daki ilkökul 2. ve 4. sınıf öğrencilerinde gelişimsel disleksi oranı. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 56(2), 67-82.

Blackburn, I. M. (1993). *Depresyon ve başa çıkma yolları* (çev. N. H. Şahin ve R. N. Rugancı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çakmaklı, K. (1997). *Psikososyal sağlığın korunması*. İstanbul: Deha Matbaacılık.

Dew, K. M. H., Galassi, J. P., & Galassi, M. D. (1983). Mathematics anxiety: Some basic issues. *Journal of Counseling Psychology*, 30, 443-446.

Ercan, Z. G. (2001). *Kaynaştırılmış ortamdaki normal gelişim gösteren çocukların 8-11 yaşları arasındaki öğrenme güçlüğü olan akranlarına karşı tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Erden, G., Kurdoğlu, F., ve Uslu, R. (2002). İlköğretim okullarına devam eden Türk çocuklarının sınıf düzeylerine göre okuma hızı ve yazım hatalarının geliştirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (1), 5-13.
- Gedikođlu, T. (2005). Avrupa birliği sürecinde Türk eğitim sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 66-80.
- Gerede, A. (2002). *İlköğretimde okuyan çocukların umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Heiman, T. (2004). Teachers coping with changes: Including students with disabilities in mainstream classes: An international view. *International Journal of Special Education*, 19(2), 91-103.
- Hatunoğlu, A. K. A. (1997). *Ailenin sosyoekonomik ve kültürel düzeyinin çocuğun kaygı düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kavale, K.A. (2002). *Discrepancy models in the identification of learning disability*. In R. Bradley, L. Danielson, & D. P. Hallahan (Eds.), *Identification of learning disabilities: Research to practice* (pp. 369—426). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). Bir özel eğitim kategorisi olarak öğrenme güçlükleri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1-2), 95-118.
- Köknel, Ö. (1995). *Kaygıdan mutluluğa kişilik (13. Baskı)*. İstanbul: Altın Kitapevi.
- Lefkowitz, M. M. & Tesiny, E. P. (1985). Depression in children: Prevalence and correlates. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 647-656.
- Miller, J. A. (2002). *Çocuklarda depresyon, (çev: M. Işık)*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Morgan, C. T. (1989) (Yayın Sorumlusu: S. Karakaş). *Psikolojiye giriş*. Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü Yayınları. No:1.
- Öy, B. (1990). *Çocuklar için depresyon ölçeğinin öğrenciler ve çocuk ruh sağlığı kliniğine başvuran çocuklara uygulanması*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1998). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Özusta, Ş. (1993). *Çocuklar için durumluk-sürekli kaygı envanterinin uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özyürek, M. (2003). *Öğrenme güçlüğü gösteren çocuklar*. (Ed: A. Ataman) Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Rea, P. J., Mclaughlin, V. L., & Walter-Thomas, C. (2002). Outcomes for students with learning disabilities in inclusive and pullout programs. *Exceptional Children*, 68(2), 203-223.
- Savaşır, I., & Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikoloji Derneđi Yayınları.

Sharma, G. (2004). A Comparative study of the personality characteristics of primary school students with learning disabilities and their non learning disabled peers. *Learning Disability Quarterly*, 27(3), 127-140.

Saenz, L. M., Fuchs, L.S., & Fuchs, D. (2005). Peer- assisted learning strategies for English language learners with learning disability. *Exceptional Children*, 71(3), 231-247.

Şenel, H. G. (1998). *Okuma güçlüğü olan ve olmayan ilkokul öğrencilerinin okuma düzeyinin ve dislektik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tebliğler Dergisi (2003). MEB Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. C. 66, S. 2551.

Tümkaya, S. (1999). *İlköğretim okullarındaki öğretmen ve öğrencilerin depresyon belirtilerinin araştırılması*. VIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde Sunulan Bildiri. 1-3 Eylül, KTÜ-Trabzon.

Tüzün, Ü. (1993). *Okul çağı çocuklarında yaşam olayları depresyon semptomları ve self-esteem arasındaki ilişki*". Yayınlanmamış uzmanlık tezi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.

Toros, F. ve Tataroğlu, C. (2002). DEHB sosyodemografik özellikler anksiyete ve depresyon düzeyleri. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*. 9(1), 23-31.

Uzbaş, A. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Watson, D., & Clark, L. A. (1995). Depression and the melancholic temperament. *European Journal of Personality*, 9(5), 351-366.

Wong, B. Y. L. (1998). *Learning about learning disabilities*. San Diego:Academic Press.

Yüksek, H. (1999). *DEHB Olan çocukların eşpatolojilerinin Davranış Değerlendirme Ölçeği Aracılığıyla Değerlendirilmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.